

ČESTMÍR ČEPELKA

EVROPSKÝ STANDARD OCHRANY LIDSKÝCH PRÁV

Východním dokumentem této mezinárodní ochrany je *Evropská úmluva lidských práv* (1950),¹⁾ která vstoupila v platnost — uložením desáté ratifikační listiny (čl. 66) — už v r. 1953. Jakkoli se úmluva jen obtížně prosazovala v tehdejší západoevropském regionu, např. Francie k ní přistoupila až v r. 1974, Španělsko v r. 1979, a její unifikační záměr zkomplikovalo na šedesát výhrad uplatněných ze strany účastnických států, prokázala tato úprava obdivuhodnou životaschopnost. Tu zabezpečují dvě cesty:

(1) Původní úmluva z r. 1950 je totiž jednak doplňována dodatkovými *Protokoly*²⁾, jednak je její obsah rozšiřován samostatnými (na původní úmluvě nezávislými) smlouvami.³⁾ Avšak u obou těchto instrumentů, jakkoli se jimi dosahuje aktualizace, současně dochází — různým počtem ratifikujících států,⁴⁾ případně i uplatněním výhrad u samostatných smluv a omezením jejich územní působnosti⁵⁾ — k dalšímu znehlednění toho, čím je a čím není ten který účastnický stát evropské úpravy lidských práv vázán.

(2) To však nebrání tomu, aby štrasburské instituce, především pak *Evropský soud pro lidská práva*,⁶⁾ a to při řešení sporů o uplatňování evropské ochrany lidských práv, nepřinášely svou kasuistikou onen uni-

¹⁾ *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales*, Human Rights Documentation Centre, Council of Europe, Strasbourg.

²⁾ Texty *Protokolu* 1 až 8 v: Human Rights Documentation Centre, viz pozn. 1; Protokol 9 dosud nevstoupil v platnost.

³⁾ Např. *The European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, La Convention européenne pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants* (1987), Documentation Centre, viz pozn. 1.

⁴⁾ K různému počtu ratifikujících států u Protokolů viz Č. ČEPELKA, „V čem se změnila ochrana lidských práv vstupem do Rady Evropy“, *Právo a zákonnost*, 4, 1991, str. 199.

⁵⁾ Srov. článek 20 úmluvy citované v pozn. 3.

⁶⁾ Srov. Č. ČEPELKA, *op. cit.* 4, str. 200 n.

fikující trend tak příznačný pro tzv. štrasburské právo (*Strasbourg case-law, droit prétorien*). Právě díky této judikatuře je dnes v západní části našeho kontinentu pevně zakotven už ustálený evropský standard ochrany lidských práv, který Československo bude muset respektovat,⁷⁾ a to bez ohledu na to, že *Listina základních práv a svobod*⁸⁾ ve svém § 2 chce svůj obsah podříditi jen příslušným „mezinárodním smlouvám“.⁹⁾

Irelevantní je v této souvislosti i konstatování § 1 „*Listiny*“, podle něhož její obsah je „pod ochranou ústavního soudu“.¹⁰⁾ Bude to naopak právě tento ústavní soud, který musí vzít „pod ochranu“ výklad lidských práv podávaný štrasburskými orgány, a to ve všech případech, kdy se naše „*Listina*“ s evropským pojetím ochrany rozchází či obsahově této úrovni nedosahuje.¹¹⁾ Jinak by se totiž Československo stalo *Evropským soudem* odsouzeným porušitelem evropského standardu lidských práv, odsouzeným i k náhradě a peněžní satisfakci, jež by ovšem byly k zaplacení ze státní pokladny, tedy z kapes čs. poplatníků.

I.

LIDSKÁ PRÁVA EVROPSKÉHO STANDARDU

Sem spadající práva jsou, a to ve výkladovém podání štrasburské judikatury, vyjádřena — jak už bylo řečeno — jednak ve výchozí úmluvě z r. 1950,¹²⁾ jakož i v příslušných dodatkových *Protokolech* 1, 4, 6 a 7,¹³⁾ a potažmo také v doplňujících samostatných smlouvách.¹⁴⁾ Jde

⁷⁾ Jestliže kromě ratifikace *Evropské úmluvy lidských práv* též uzná příslušnost těchto institucí ve smyslu článků 25 a 46 této úmluvy; k 6. 11. 1990, kdy *Rada Evropy* měla už 24 členů, příslušnost uznalo 23 členů, tedy zatím mimo Maďarsko (Turecko vůči *Soudu* tak učinilo 22. 1. 1990, Finsko vůči *Komisi i Soudu* 10. 5. 1990). Obdobné uznání vyžaduje i *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech* (1966), tzv. Pakt II, č. 120/1976 Sb., a to pokud jde o *Výbor pro lidská práva* ve smyslu čl. 41 tohoto *Paktu*; srov. v této souvislosti uznání kompetence *Výboru* ze strany ČSFR [současně s přístupem k *Opětnému protokolu* k tomuto *Paktu*] k 12. 3. 1991, srov. č. 169/1991 Sb.

⁸⁾ Viz č. 23/1991 Sb.

⁹⁾ *Ústavní zákon*, kterým se uvozuje „*Listina*“, § 2: „Mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách (...) ratifikované a vyhlášené, jsou na (...) území [ČSFR] obecně závazné a mají přednost před zákonem“.

¹⁰⁾ „Základní práva a svobody uvedené v *Listině* (...) jsou pod ochranou ústavního soudu“ [§ 1, odst. 2].

¹¹⁾ Srov. v této souvislosti názor poslance FS ČSFR Jana Šterna (OF): „Mluví se o tom, že návrh [ve věci lustrací] není v souladu s *Listinou* základních lidských práv a svobod. Není, ale my ji přeci můžeme upravit. Před evropským soudem to vždycky obhájíme. Vždyť zločinecká organizace StB, která byla jako SS, by měla stát před mezinárodním tribunálem...“ [záznam z hospodářských výborů FS ČSFR z 8. 3. 1991].

¹²⁾ Viz pozn. 1.

¹³⁾ Srov. Č. Č E P E L K A, *op. cit.* 4, str. 198—199.

¹⁴⁾ Srov. pozn. 3; jiným příkladem je *Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data* (*Data Convention*), *Convention pour la protection des personnes à l'égard du traitement automatisé des données à caractère personnel* (1981), Documentation Centre, viz pozn. 1.

o práva jednotlivců, jichž jen oni jsou nositeli jakožto jednotlivé bytosti lidské. Evropská úprava se tudíž neinspiroje koncepcí, mající svůj původ zejména v požadavcích zemí tzv. třetího světa — v mnohém je převzala i platforma OSN k cílům propagace dalšího rozvoje lidských práv „třetí generace“ —, tedy koncepcí formulovanou v zájmu lidských kolektivit (*les droits dits de solidarité*). Nenormuje tudíž právo na sebeurčení národů,¹⁵⁾ na rozvoj, na zdravé životní prostředí, na mír aj., jichž nositelem není jednatel,¹⁶⁾ nýbrž vždy lidské kolektivy, uplatňující se prostřednictvím organizované státní moci, byť jen *in statu nascendi*.¹⁷⁾

Druhý charakteristický rys ochrany lidských práv s využitím štrasburských institucí spočívá v tom, že se omezuje na okruh práv občanských a politických; jde tedy o ta práva, která v úpravě OSN jsou pokryta *Paktem II*, tj. *Mezinárodním paktem o občanských a politických právech* (1966), a nikoliv *Paktem I*, tj. *Mezinárodním paktem o hospodářských, sociálních a kulturních právech* (1966).¹⁸⁾ Evropská úprava sociálních práv je totiž obsažena v *Evropské sociální chartě* (1961)¹⁹⁾ přičemž kontrola jejího dodržování se provádí po linii spíše (quasi) administrativního typu — hodnocením zpráv vyžádaných od účastnických států této Sociální charty *Výborem ministrů Rady Evropy* a k tomu jím přijímanými doporučeními²⁰⁾ — a nikoliv cestou štrasburských „justičních“ orgánů.

Výjimkou je tu však ochrana vlastnických práv (jejich pojmové zařazení — jde o práva občanská či hospodářská? — je ostatně obtížné určit), která do výše uvedených *Paktů I a II* ovšem ani zahrnuta nebyla. A jakkoli evropská úprava ochranu těchto práv zakotvila až *Protokolem 1* (1952),²¹⁾ a to poměrně lakonickým a formulačně málo vytríbeným vyjádřením — „respektování majetku každé fyzické a právnické (*sic*) osoby“, s omezeními diktovanými obecným zájmem²²⁾ — *Evropský soud*

¹⁵⁾ K tomu srov. Č. ČEPELKA, „K mezinárodně právním aspektům ochrany lidských práv“, *Právník* 6, 1987, str. 479; k tomu kriticky V. I. KOPAL, tamtéž, poznámka 15b.

¹⁶⁾ Též podle stanoviska *Výboru (OSN) pro lidská práva* z r. 1987; citováno podle F. SUDRE, *La Convention européenne des droits de l'homme*, Presses Universitaires de France, 1990, str. 85–86.

¹⁷⁾ Srov. Č. ČEPELKA, *Odpovědnost států* (skriptum), SPN Praha 1985, str. 37–42.

¹⁸⁾ Srov. pozn. 7.

¹⁹⁾ *The European Social Charter, La Charte sociale européenne*, Documentation Centre, viz pozn. 1.

²⁰⁾ Podle části IV (čl. 21–29) této Sociální charty.

²¹⁾ Srov. pozn. 2.

²²⁾ Článek 1: „Každá fyzická nebo právnická osoba má právo na respektování svého majetku. Nikdo nemůže být zbaven svého vlastnictví, s výjimkou důvodů veřejného zájmu a na podmínek stanovených zákonem a obecnými zásadami mezinárodního práva (general principles of international law) (...)“.

V této souvislosti srov. čl. 11 *Listiny základních lidských práv a svobod*; srov. pozn. 8.

svou judikaturou nejen kvalifikoval určité občanskoprávní kategorie za lidská práva evropského standardu, ale svými precedenty založil i vlastní příslušnost k jejich závaznému posouzení, závaznému napříště pro každý z členských států *Evropské úmluvy lidských práv*.²³⁾ Tak napříště lze se na štrasburské orgány obracet ve věcech dědických,²⁴⁾ v otázkách náhrady škody²⁵⁾ a v posuzování opodstatněnosti — veřejným zájmem motivovaných — omezení vlastnických práv.²⁶⁾

Gros evropského standardu lidských práv lze rozdělit do následujících tří částí: nedotknutelnost osobnosti (I), prvenství práva (III) a pluralismus demokracie (IV).

II.

NEDOTKNUTELNOST OSOBNOSTI

Lidská práva, směřující k ochraně lidského bytí a důstojnosti, jsou zde pokládána za nepominutelná či nezadatelná (*les droits intangibles, inaliénables*).²⁷⁾

1. *Právo na život*. — Vyjádřil je článek 2 původní úmluvy,²⁸⁾ avšak sám „život“ tu definován není.²⁹⁾ *Evropská komise pro lidská práva* sice k tomu zaujala stanovisko, jímž se vyjadřuje pro ochranu života (ve smyslu cit. čl. 2, odst. 1) až od narození a nikoliv pouhého početí,³⁰⁾ jde však jen o výrok nezávazné povahy (*l'avis*).³¹⁾

Změnu zaznamenalo také ustanovení o přípustnosti trestu smrti,³²⁾ již přinesl *Protokol 6* (1983),³³⁾ kterým je tento trest zrušen.³⁴⁾

²³⁾ Ač *Protokol 1* do r. 1989 ratifikovalo toliko 18 států účastnících se původní úmluvy z r. 1950; srov. též pozn. 4.

²⁴⁾ *Causa Van Marle* ... v. Nizozemí, 1986.

²⁵⁾ *Causa Lithgow* ... v. Velká Británie, 1986.

²⁶⁾ *Causy Sporrang and Lönnroth* v. Švédsko, 1982 a *James* ... v. Velká Británie, 1986.

²⁷⁾ Srov. kogentní pravidla „Paktů lidských práv“, v: Č. Č E P E L K A, „Mezinárodně právní ochrana lidských práv“, *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 1990/5, str. 15 n.

²⁸⁾ Článek 2 (1): „Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně usmrcen, s výjimkou výkonu trestu smrti, uloženého soudem v případě, kdy na trestný čin se podle zákona vztahuje tento trest. (2) ...“

²⁹⁾ Na rozdíl od americké úpravy v *Convention américaine relative aux Droits de l'Homme* (Pacte de San José de Costa Rica), 1969, kde v čl. 4 život je míněn od početí („protégé ... en général à partir de la conception“), v: *Recueil des Traités et autres textes de droit international concernant les réfugiés*, L'Office du Haut Commissaire des Nations Unies pour les réfugiés, Ženeva 1988, str. 242 n.

³⁰⁾ *Causa X* v. Velká Británie, 1980.

³¹⁾ Srov. Č. Č E P E L K A, *op. cit.* 4, str. 200.

³²⁾ Viz pozn. 28.

³³⁾ Srov. pozn. 2.

³⁴⁾ Článek 1: „Trest smrti se ruší. Nikdo nemůže být odsouzen k tomuto trestu ani popraven“.

Pokud jde o další omezení jinak nezadatelné ochrany lidského života, uvedená v odst. 2 pojednávaného článku,³⁵⁾ ta představují specifikum, jež jiné (existující) mezinárodní úpravy lidských práv neobsahují.³⁶⁾

2. *Ochrana lidské důstojnosti před mučením, nelidským nebo ponižujícím zacházením.* — Zatímco článek 3 původní úmluvy se omezil jen na lapidární vyjádření této ochrany,³⁷⁾ přinesla praxe štrasburských judičiálních orgánů podstatné její prohloubení. Bylo provedeno především definováním (v čl. 3) použitých termínů,³⁸⁾ čímž dřívější zastínění závažnosti jak nelidského zacházení, tak i zacházení ponižujícího pouhou otřesností (v obecném povědomí) jevu mučení bylo odstraněno a tím nabýly oba (*prima vista* méně závažné) útoky na lidskou důstojnost náležitěho zvýraznění.³⁹⁾

Tak *Soud* za nelidské zacházení označil jednání, jímž se záměrně vyvolalo citelné utrpení, byť jen psychické povahy;⁴⁰⁾ jsou tedy za nelidské zacházení k označení např. intenzivní výslechy (*les interrogatoires approfondis*), nebo případy byť jen ojedinělého násilí vůči vězňům, či úplná izolace vězně, pokud není ospravedlněna důvodným požadavkem bezpečnosti.⁴¹⁾ Naproti tomu za ponižující zacházení je pokládáno jednání, které je motivováno rasistickými pohnůtkami, nebo jednání, které dotčenou osobu společensky diskredituje; spadají sem i tělesné tresty, jež byly mj. praktikovány na britských školách.⁴²⁾

³⁵⁾ Srov. pozn. 28.

Článek 1 (2): „Usmrcení, jež je důsledkem zcela nezbytného použití síly není v rozporu s tímto článkem, jestliže k ní došlo:

- (a) při zajišťování obrany každého proti nezákonnému násilí;
- (b) při provádění řádného zatčení, nebo k zabránění útěku osoby, která byla zákonně zadržena;
- (c) při zákonném potlačování vzpoury nebo povstání“.

³⁶⁾ *Evropská komise* vyslovila stanovisko (*l'avis*), podle něhož musí být použití síly proti lidské bytosti přísně úměrné legálnímu cíli, jehož má být dosaženo, *causa Kathleen Steward v. Velká Británie*, 1984; srov. v této souvislosti čl. 6 *Listiny základních práv a svobod* (č. 23/1991 Sb.).

³⁷⁾ Článek 3: „Nikdo nesmí být podrobován mučení ani nelidskému nebo ponižujícímu trestu nebo zacházení“.

³⁸⁾ Srov. *Annuaire de la Convention européenne des Droits de l'Homme*, XII, str. 186 a 461.

³⁹⁾ K podtržení závažnosti nelidského a ponižujícího zacházení nepřispěla ani úmluva OSN této problematice věnovaná, *la Convention des Nations Unies sur la torture et autres traitements cruels, inhumains ou dégradants* (1984), která rovněž definovala jen mučení, avšak rafinovanou záludnost zacházení nelidského a ponižujícího rovněž nepostihla; srov. č. 143/1988 Sb..

⁴⁰⁾ *Causa Tyrer v. Velká Británie*, 1978.

⁴¹⁾ *Posudek Komise v cause Ensslin ... v. SRN*, 1978.

⁴²⁾ *Causa Campbell and Cosans v. Velká Británie*, 1982.

Konečně k prohloubení ochrany podle článku 3, a to ve výše uvedeném výkladu štrasburských institucí,⁴³⁾ přispívá i samostatná *Evropská úmluva o předcházení případům mučení, nelidského a ponižujícího zacházení či trestům* (1987).⁴⁴⁾ Tato suplementární úprava zakotvila preventivní inspekce věznic účastnických států.

3. *Zákaz otroctví, nevolnictví a nucené nebo nedobrovolné práce.* — *Evropská úmluva* reprodukuje ve svém článku 4, odst. 1 a 2 kogentní zákazy vykořisťování a ponižování známé i z jiných mezinárodních úprav, včetně obecně platné, a odst. 3 stanoví také výjimky — opět shodně s jinými úpravami — ze zákazu nucené a nedobrovolné práce:⁴⁵⁾ jde o běžné práce osob ve výkonu trestu, o vojenskou a příbuznou službu, práce v případech pro společnost nebezpečných kalamit apod.⁴⁶⁾

III.

PRVENSTVÍ PRÁVA

Prvenství práva vyslovil už *Statut Rady Evropy* ve svém článku 3 konstatováním, že „každý člen Rady Evropy uznává zásadu prvenství práva (*prééminence du droit, rule of law*) a zásadu, že každá osoba pod jeho jurisdikcí požívá lidských práv a základních svobod“.⁴⁷⁾ Tím byl také vyjádřen hlavní výkladový cíl štrasburských orgánů, a to zabezpečit ochranu evropského standardu lidských práv zjednáním autority práva ve vnitrostátní praxi účastnických zemí.

⁴³⁾ Srov. v této souvislosti ustanovení článku 7 (2) *Listiny základních práv a svobod* (č. 23/1991 Sb.), jež — účastí ČSFR v *Evropské úmluvě lidských práv* — ve své dnešní úsečné formulaci nebude moci normativně působit; srov. Č. ČEPELKA, *op. cit.* 4, str. 202.

⁴⁴⁾ Viz pozn. 3.

⁴⁵⁾ Článek 4 (1) „Nikdo nesmí být držen v otroctví ani nevolnictví.

(2) Nikdo nesmí být nucen k vykonávání nucené nebo povinné práce.

(3) Za 'nucenou nebo povinnou práci' ve smyslu tohoto článku se nepovažuje:

a) jakákoli práce běžně požadovaná od osoby vězněné za podmínek stanovených v článku 5 této úmluvy (srov. též pozn. 54), nebo v době podmíněného propuštění na svobodu;

b) jakákoli služba vojenského charakteru nebo v případě odpůrců povinné vojenské služby v zemích, kde odmítání vojenské služby je uznáno za oprávněné, jiná služba místo povinné vojenské služby;

c) jakákoli služba vyžadovaná v případě krizí nebo kalamit, které ohrožují životy nebo blaho společenství;

d) jakákoli práce nebo služba, jež jsou součástí běžných občanských povinností.“

⁴⁶⁾ Srov. v této souvislosti čl. 9 *Listiny základních práv a svobod* (č. 23/1991 Sb.); ke kogentnímu zákazu otroctví a nevolnictví (v Listině neuvedeného!) viz Č. ČEPELKA, *op. cit.* 27, str. 15 n.

⁴⁷⁾ U.N. Treaty Series, vol. 87, str. 104 n.

Štrasburské instituce zatím neměly příležitost (v souvislosti s příslušnou causou jim předloženou) zaujmout stanovisko k článku 7 úmluvy, jehož text zakotvil známou obecnou zásadu právní *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*. Problematickým tu totiž zůstává vyjádření varianty trestnosti podle mezinárodního práva (*under international law*⁴⁸), a to ve světle odstavce 2 téhož článku, kterým se specifikuje, že jde o jednání, které je trestné podle obecných zásad právních uznávaných civilizovanými národy (*general principles of law recognised by civilised nations;*)⁴⁹) tyto obecné zásady právní pokládá za pravidla mezinárodního práva jen nepatrná část nauky.⁵⁰)

Lze proto vyslovit domněnku, že případný výklad, který by řečené orgány k tomuto místu podaly, by přinejmenším přihlédl k formulaci, již k témuž cíli použil pozdější *Pakt II* ve svém článku 15, a to trestnost „podle právních zásad uznávaných společenstvím národů“ (*general principles of law recognized by the community of nations*);⁵¹) jen tak by totiž byla dána nepromlčitelnost příslušných činů,⁵²) a naopak by mohla být spornou při dovolání se pouhých obecných zásad právních, jak činí článek 7, odst. 2 *Evropské úmluvy*.⁵³)

Naproti tomu opakovanou příležitost měl *Soud* ke zdůraznění autority práva v otázkách svobody a bezpečnosti jednotlivce a v nestrannosti soudního či jiného řízení.

1. *Právo jednotlivce na svobodu a bezpečnost.* — Chráněna je tu především fyzická svoboda proti svévolnému nebo abusivnímu zatčení a zbavení svobody, avšak s tím, že stát musí mít prostředky k tomu, aby

⁴⁸) Článek 7 (1): „Nikdo nesmí být odsouzen pro jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, nebylo trestným činem podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva (*criminal offence under ... international law, une infraction d'après le droit ... international*). Rovněž nesmí být uložen trest těžší, než jaký bylo možno uložit v době spáchání trestného činu.

(2) Tento článek není na újmu odsouzení a potrestání osoby, která se provinila jednáním nebo opomenutím, které v době, kdy bylo spácháno, bylo trestné podle obecných zásad právních uznávaných civilizovanými národy (*general principles of law recognised by civilised nations, les principes généraux de droits reconnus par les nations civilisées*).“

⁴⁹) Normativita evropské ochrany lidských práv ovšem používá také pojem *general principles of international law, les principes généraux du droit international*, viz *Protokol 1, článek 1, srov. pozn. 22.*

⁵⁰) Č. ČEPELKA - V I. DAVID, *Úvod do teorie mezinárodního práva*, Brno 1983, § 25 f).

⁵¹) Srov. Č. ČEPELKA, *op. cit.* 27, str. 17–18, tam zejména též pozn. 32.

⁵²) Srov. Č. ČEPELKA, *op. cit.* 27, str. 21, pozn. 42.

⁵³) *Listina základních práv a svobod* (č. 23/1991 Sb.) v čl. 40, odst. 6, kde zakotvila zásadu *nullum crimen sine lege*, o trestnosti podle mezinárodního práva mlčí. Srov. ale Č. ČEPELKA, *op. cit.* 27, str. 18 n.

zkrátil na svobodě osoby, které společnost a veřejný pořádek ohrožují, tedy ohrožují bezpečnost jiných osob. Úmluva proto ve svém článku 5, odst. 1 vypočítává šest výjimek z výše deklarovaného práva na svobodu: (1) je-li osoba zatčena či zbavena svobody pro neuposlechnutí soudního rozhodnutí, anebo aby tím bylo zajištěno splnění povinnosti vyplývající ze zákona; (2) sleduje-li se tím předvedení dané osoby k úřednímu jednání, jestliže je důvodné podezření, že spáchala trestný čin či aby se jí v jeho spáchání zabránilo; (3) v případě nezletilé osoby též za účelem předání k výchovnému dohledu; (4) pro podezření ze šíření nakažlivé choroby, dále jde-li o choromyslného, alkoholika, toxikomana či povaleče (*vagabond, vagrant*); (5) aby se osobě zabránilo v nelegálním vstupu na státní území nebo je proti ní vedeno řízení za účelem vyhoštění či vydání; a konečně (6) jde-li o výkon trestu odnětí svobody na základě pravomocného rozsudku.⁵⁴⁾

Soud označil tento výčet výjimek za taxativní⁵⁵⁾ a podtrhl, že musí jít vždy o omezení svobody objektivním právem podložené (*lawfull*), tedy nerespektování příslušného vnitrostátního práva v této souvislosti kvalifikoval taktéž za porušení *Evropské úmluvy*.⁵⁶⁾

2. *Ochrana osob zbavených svobody.* — Proti neodůvodněnému zadržení a uvalení vazby poskytuje článek 5 (odst. 2 až 5) poškozené osobě ochranu. Zadržená nebo zatčená osoba musí být informována — v jazyce pro ní srozumitelném — o důvodech zadržení či vzetí do vazby, a to ve lhůtě co nejkratší (*le plus court délai, odst. 2*)⁵⁷⁾. Musí být neodkladně (*aussitôt*) odevzdána soudu,⁵⁸⁾ který je povinen v rozumné lhůtě (*délai raisonnable; odst. 3*) rozhodnout,⁵⁹⁾ tedy též o případné neoprávněnosti vazby a o propuštění na svobodu.⁶⁰⁾ Při nedodržení těchto ustanovení

⁵⁴⁾ Srov. v této souvislosti i *Pakt II*, článek 9, kde takovýto výčet výjimek absentuje, viz *doc. cit.* 7.

⁵⁵⁾ *Causa Engel ... v. Nizozemí*, 1976. Srov. v této souvislosti také čl. 8 *Listiny základních práv a svobod* (č. 23/1991 Sb.): tam vyjádřené (zejména v §§ 2 a 3) odkazy „z důvodů a způsobem, který stanoví zákon“ či „v případech stanovených v zákoně“ budou muset být napříště podřízeny řečenému taxativnímu výčtu. Není přípustná ani vnitrostátní úprava benevolentnější, neboť to by evidentně založila odpovědnost státu za nesplnění povinné prevence před trestnou činností, srov. čl. 11 návrhu odpovědnostní úmluvy, viz Č. Č E P E L K A, *op. cit.* 17, str. 29 n.; podle *Evropské úmluvy* — jejího zde smluvně stanoveného *erga omnes* režimu — je protiprávnost neadekvátnosti řečené prevence dána i nedostatkem péče o bezpečnost vlastního obyvatelstva před trestnou činností.

⁵⁶⁾ *Causa Winterwerp v. Nizozemí*, 1979; taktéž *causy Ashingdane v. Velká Británie*, 1985, a *Bozano v. Francie*, 1986.

⁵⁷⁾ *Causa Irsko v. Velká Británie*, 1978.

⁵⁸⁾ *Causa De Jong ... v. Nizozemí*, 1984.

⁵⁹⁾ *Causa Wemhoff v. SRN*, 1968.

⁶⁰⁾ *Causa Weeks v. Velká Británie*, 1987.

Evropské úmluvy má poškozený nárok na odškodnění (odst. 5).⁶¹⁾ Každá případně poškozená osoba má právo domáhat se výše uvedené ochrany cestou soudní (odst. 4).⁶²⁾

3. *Právo na spravedlivé projednání.* — Role nadřazenosti práva jakožto základní kategorie demokratické společnosti se uplatňuje v nezávislosti justice. *Evropský soud* tento princip — výkladem dovedený především z článku 6 původní úmluvy — vypádlil jako „právo na spravedlivé projednávání“.⁶³⁾ Obsah řečeného práva pak precizoval při vícerych příležitostech, čímž se cestou precedentů ustálila i kritéria či pravidla (*les règles*) nestrannosti tohoto řízení.

Jde předně o právo přístupu k soudu (*le droit a un tribunal*), jež dlužno pokládat za porušené i v případě překážky faktické povahy, jakou je nákladnost řízení nebo nemožnost domoci se bezplatné právní pomoci.⁶⁴⁾

Charakteristickým znakem soudnictví je jeho nezávislost. Musí být ústavně garantována, soudci musí být právně chráněni proti jakémukoli vnějšímu nátlaku, jejich nestrannost musí být zjevná a objektivně posouditelná (*l'appréciation objective*).⁶⁵⁾ Pokud jde o vlastní jednání před soudem, musí být veřejné a provedeno v rozumné lhůtě (*durée raisonnable*); pouze průtahy přičitatelné státu jsou s to založit porušení *Evropské úmluvy*.⁶⁶⁾

Presumpce neviný obviněného (odst. 2), právo nemajetného na bezplatnou obhajobu ustanoveným advokátem (odst. 3, lit. c) a nezávisle na majetkových poměrech obviněného jeho právo na bezplatné tlumočení, jestliže jednacím jazyku nerozumí či jím nemluví (odst. 3, lit. e), jsou též společenskými a ekonomickými zárukami nestrannosti řízení, jež *Evropský soud* ve svých rozsudcích výkladově podpořil.⁶⁷⁾

⁶¹⁾ *Causa Van Droogenbroek*, 1983, o adekvátní satisfakci ve smyslu čl. 50. Pokud jde o *Listinu základních práv a svobod* (srov. pozn. 8), jsou zde v čl. 8, odst. 3 a 4, stanoveny lhůty 24 hodin, tedy pro dotyčnou osobu výhodnější; ty jsou pak rozhodné a jejich nedodržení zakládá porušení *Evropské úmluvy* (srov. pozn. 56), a to bez ohledu na to, zda orgány činné v trestním řízení a soudy jsou personálně potřebně vybaveny (též jazykově či pohotovou tlumočnickou službou).

⁶²⁾ Srov. pozn. 61.

⁶³⁾ *Le droit à un procès équitable*, srov. *causa Golder v. Velká Británie*, 1975.

⁶⁴⁾ *Causa Airey v. Irsko*, 1979.

⁶⁵⁾ *Causa Sramek v. Rakousko*, 1984.

⁶⁶⁾ *Causy Baranoa v. Portugalsko*, 1987, a *H. v. Francie*, 1989.

⁶⁷⁾ *Causy Minelli v. Švýcarsko*, 1983, a *Oztürk v. SRN*, 1984. *Listina základních práv a svobod* (srov. pozn. 8) se ve svém čl. 37 k bezplatnosti tlumočnická nevyjadřuje a v otázce bezplatnosti ustanoveného obhájce odkazuje v čl. 40, odst. 3 na úpravu nižší právní síly.

IV. PLURALITA DEMOKRACIE

Pluralismus v životě společnosti označil *Evropský soud* opakovaně za základní prvek demokracie,⁶⁸⁾ k jehož respektování se výkladově vyjádřil jak pokud jde o výkon práv výlučně individuálních (tolerování heterogenosti chování a názorů), tak také pokud jde o práva kolektivů, jež jsou uplatňována prostřednictvím plurality institucí.

1. *Pluralita chování*. — Požadavek tolerování heterogenity chování vedl štrasburské výkladové orgány k obsahovému obohacení jak práva na soukromí (*la vie privée*), tak i práva na rodinný život,⁶⁹⁾ a to v zájmu zvýšené ochrany proti svévolné ingerenci veřejné moci, a také u vědomí toho, že i vývoj mravů zůstává podmíněn a limitován společenskou nezbytností.

Postupující laicizace západoevropské společnosti je oním materiálním pramenem, jenž normativně vyústil v rozšíření sféry právně chráněného soukromí, ve srovnání s tím, co ještě v nedávné minulosti bylo považováno za chování *contra bonos mores*. Jde zejména o právo na sexuální život, též s promítnutím do práva na uzavření manželství. Ovšem vedle mnohé specifikace tzv. klasických aspektů práva na soukromí, jíž *Soud* svou judikaturou provedl a týká se zejména: ochrany soukromí před zraky cizích (*my house is my castle*);⁷⁰⁾ respektování korespondence, a to zvláště vůči osobám vězněným, zabavování jim adresované korespondence⁷¹⁾ a kladení překážek jejich možnosti z vazby posílat dopisy⁷²⁾ nelze zdůvodňovat nezbytností ochrany pořádku či předcházení trestné činnosti. Dále se týká odposlouchávacích prostředků⁷³⁾ a zakládání registrů osobních údajů a veřejné rozšiřování těchto údajů.⁷⁴⁾ Pokud utajovaný dohled nad jednotlivci vyžaduje zájem národní bezpečnosti (např. ve spojitosti s bojem proti terorismu nebo v případě špionáže), *Soud* vyžaduje adekvátní záruky proti zneužití,⁷⁵⁾ neboť by — podle jeho výroku — pod záminkou ochrany demokracie mohlo dojít k jejímu podkopání,

⁶⁸⁾ Zejména v causach *Handyside v. Velká Británie*, 1976, a *Sunday Times v. Velká Británie*, 1979.

⁶⁹⁾ Ve srovnání s jen strohou dikcí původní úmluvy (1950), zde článek 8 (1) zní: „Každý má právo na ochranu soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. (2 ...).“

⁷⁰⁾ *Causa Gillow v. Velká Británie*, 1986.

⁷¹⁾ *Causy Silver ... v. Velká Británie*, 1983, a *Schönenberger and Durmaz v. Švýcarsko*, 1988.

⁷²⁾ *Causa Golder v. Velká Británie*, 1975.

⁷³⁾ *Causa Malone v. Velká Británie*, 1984.

⁷⁴⁾ *Causa Leander v. Švédsko*, 1987.

⁷⁵⁾ *Causa Klass ... v. SRN*, 1978.

ba zničení (*un risque de saper, voire de détruire la démocratie au motif de la défendre*).⁷⁶⁾

Oblast sexuální svobody, kterou původní úmluva (1950) vůbec výslovně neupravila, je celá výsledkem výkladového rozvoje evropského standardu lidských práv. *Soud* zahrnul sexualitu do kategorie soukromí jednotlivce⁷⁷⁾ a formuloval právo každého na sexuální život podle vlastního výběru v souladu se svým založením, tedy i právo dospělých na homosexuální styky⁷⁸⁾ a právo osoby transsexuální změnit některé prvky své biologické identity.⁷⁹⁾

Svoboda sexuálního chování musí ovšem respektovat práva a zájmy jiných, je nepřípustné zejména též homosexuální chování na veřejnosti a ochrany požívají nezletilci a zletilé osoby nesvéprávné (*les incapables*).⁸⁰⁾

Společensky nejzávažnější jsou tu precedenty v otázkách práva na uzavření manželství, práva zmíněného v článku 12 *Evropské úmluvy*,⁸¹⁾ avšak k úpravě přenechaného vnitrostátní sféře. S konečností totiž *Soud* zastavil nežádoucí vývoj, který odděloval manželství od právního zabezpečení jeho nejvlastnější biologické funkce. Tak transsexuální osobě nepřiznal právo na uzavření manželství, neboť podle jeho výkladu, řečený článek 12 má na mysli manželství v tradičním smyslu, tedy jako svazek dvou osob biologicky odlišných.⁸²⁾

Soud se také vyslovil pro upevnění manželských svazků jako základu rodiny a odmítl deklarované právo na uzavření manželství doprovázet právem na rozvod.⁸³⁾

Pokud jde o druhý ze základních obsahových aspektů článku 8,⁸⁴⁾ tedy respektování práva na rodinný život, *Soud* klade důraz na efektivitu takového soužití a nečiní proto rozdíl mezi rodinou legitimní, založenou právním aktem manželství, a rodinou faktickou (*famille naturelle*); oba typy spadají tedy pod ochranu citovaného článku.⁸⁵⁾ Na tomto základě

⁷⁶⁾ Srov. v této souvislosti *Listinu základních práv a svobod* (srov. pozn. 8), její články 7, odst. 1; čl. 10, odst. 2 a 3; čl. 12, odst. 1 a 2; čl. 13.

⁷⁷⁾ *Causa X and Y v. Nizozemí*, 1985.

⁷⁸⁾ *Causa Norris v. Irsko*, 1988.

⁷⁹⁾ *Causa Rees v. Velká Británie*, 1986.

⁸⁰⁾ *Causa Dudgeon v. Velká Británie*, 1981.

⁸¹⁾ Článek 12: „Muži a ženy, jakmile dosáhli zletilosti, mají právo uzavřít sňatek a založit rodinu podle vnitrostátních zákonů upravujících výkon tohoto práva.“
Protokolem 7 (1984), v jeho čl. 5, byl výše uvedený článek 12 doplněn o vyjádření rovnoprávného postavení obou manželů.

⁸²⁾ *Causa Rees*, srov. pozn. 79.

⁸³⁾ *Causa Johnston ... v. Irsko*, 1986.

⁸⁴⁾ Srov. pozn. 69.

⁸⁵⁾ *Causa Marckx v. Belgie*, 1979.

pak štrasburský výklad vyplňuje bílé místo v původní smlouvě a konstatuje zrovnoprávnění nemanželského dítěte, a to včetně sféry dědické.⁸⁶⁾ Vyslovuje se též k rodičovským právům a formuluje právo na styk rodičů s dětmi i po rozvodu manželství či v případě, kdy dítě je svěřeno veřejné péči.⁸⁷⁾

Kritérium skutečného rodinného soužití je *Soudem* uplatněno i v otázce separace u rodin cizinců v případě vyhoštění či extradice některého z členů této rodiny ze země, kde žijí jeho nejbližší. Vyslovil se tu ve prospěch respektování práva na rodinný život ve smyslu článku 8 *Evropské úmluvy*,⁸⁸⁾ avšak nebude porušením tohoto článku, jestliže řečené rodinné soužití může být obnoveno jinde.⁸⁹⁾

Musí také jít o rodinu již existující a tudíž stát není povinen umožnit cizinci přístup na své území jen za účelem založení rodiny nové, jestliže to odporuje imigračním záměrům tohoto státu; nesmí být však dotčeno právo rodiče na styk s dítětem, čímž mu i jako cizinci musí být umožněna návštěva nezletilého dítěte ve státě trvalého pobytu tohoto dítěte.⁹⁰⁾

2. *Pluralita názorů.* — *Evropská úmluva* ve svém článku 9 proklamuje svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání způsobem dosti vyčerpávajícím,⁹¹⁾ takže dosud nezavdal *Soudu* příležitost k řízení v takovéto či příbuzné cause. Jinak je tomu ale pokud jde o svobodu projevu, normovanou článkem 10, odst. 1 původní úmluvy⁹²⁾ — označovanou *Soudem* za další ze základů demokratické společnosti⁹³⁾ —, zejména pak oblast aplikace této svobody doznala značného rozšíření, a to ve směru od obvyklé svobody projevu k právu na informace.

⁸⁶⁾ Viz causa *Marckx*, pozn. 85 a causa *Johnston*, pozn. 83.

⁸⁷⁾ Causa *Olsson v. Švédsko*, 1988.

⁸⁸⁾ Srov. pozn. 69. Dále srov. v této souvislosti vůči cizincům nespécifikovanou formulaci *Listiny základních práv a svobod* (viz pozn. 8), v jejím čl. 32, zejména v odst. 1, 3 a 4.

⁸⁹⁾ Causa *Abdulaziz ... v. Velká Británie*, 1985.

⁹⁰⁾ Causa *Berrehab v. Nizozemí*, 1988.

⁹¹⁾ Článek 9 (1): „Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženství nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevovat své náboženské vyznání nebo víru sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkolů a obřadů. (2...).“

⁹²⁾ Článek 10 (1): „Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu názoru a právo přijímat a sdělovat informace nebo myšlenky bez toho, že by mohlo dojít k zasahování ze strany státních orgánů a bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby zavedly schvalovací režim u rozhlasových, filmových nebo televizních společností. (2...).“

⁹³⁾ Causa *Handyside*, srov. pozn. 68.

Svoboda projevu je garantována všem osobám, včetně osob úředních, u těch ovšem s nezbytnými omezeními (ve smyslu čl. 10, odst. 2)⁹⁴⁾; výrok *Soudu*, označující požadavek loajality — jako předpokladu pro výkon funkce státního úředníka — za slučitelný s řečenými omezeními,⁹⁵⁾ bývá naukou kritizován.⁹⁶⁾

Svoboda informací podle evropského standardu lidských práv přesahuje běžné chápání svobody projevu (politického, náboženského, filozofického aj.). Má dvě složky, a to svobodu přístupu k informacím a svobodu informace veřejně šířit. Avšak podle štrasburské judikatury svoboda přístupu k informacím nezahrnuje svobodu jejich vyhledávání, zejména pak takových, které se týkají údajů osobní povahy;⁹⁷⁾ jsou mj. též ochráněny ustanovením článku 8.⁹⁸⁾

Vzhledem k tomu, že současné elektronické zpracovávání a šíření informací si vynutilo i specifickou ochranu osobních údajů takto evidovaných, jež už nesnesla odkladu do chvíle, kdy štrasburské výkladové orgány budou mít (jim předanou causou) příležitost svým precedentem aktualizovat dosavadní ochranu vyplývající z původní úmluvy (1950), sjednaly členské státy *Rady Evropy* v r. 1981 zvláštní úmluvu k ochraně osob o nichž údaje jsou automaticky zpracovávány.⁹⁹⁾

Pokud jde o nezbytné limity svobody projevu a šíření informací, stanoví pro ně normativní základ již řečený odstavec 2, článku 10 původní úmluvy.¹⁰⁰⁾ Jakkoli sama tato úmluva nestanoví žádnou hierarchii v ní proklamovaných práv, tedy ani vztah mezi svobodou projevu a informací, na straně jedné, a ochranou soukromí jednotlivce, na straně druhé, je z příslušné judikatury patrné, že dává přednost ochraně osobnosti jednotlivce (*respect de la vie privée*) vůči excesům svobody informací a také tehdy, jde-li o nelegitimní prozrazení (třetím osobám) informací důvěrných anebo takových, které difamují chráněná osobnostní práva; chráněnost je ovšem užší pro toho, kdo svůj život osobní propojí s životem veřejným, jak nejednou bývá u politiků.¹⁰¹⁾

⁹⁴⁾ Článek 10 (2): „Výkon těchto svobod (podle čl. 10, odst. 1, srov. pozn. 92), zahrnující též povinnosti a odpovědnost, může být podroben různým náležitostem, podmínkám, omezením nebo postihům, jež stanoví zákon, a které tvoří opatření nutná v demokratické společnosti pro (...) ochranu pověsti nebo práv druhých, aby se zabránilo vyzrazování informací důvěrných nebo aby byla zaručena autorita a nestrannost soudní moci.“

⁹⁵⁾ *Causa Glasenap v. SRN*, 1986.

⁹⁶⁾ Srov. např. Frédéric SUDRE, *La Convention européenne des droits de l'homme*, op. cit. 16, str. 108.

⁹⁷⁾ *Causa Leander*, srov. pozn. 74.

⁹⁸⁾ *Causa Gaskin v. Velká Británie*; srov. pozn. 69.

⁹⁹⁾ Srov. pozn. 14.

¹⁰⁰⁾ Srov. pozn. 94.

¹⁰¹⁾ *Causa Lingens v. Rakousko*, 1986.

Budiž ovšem dodáno, že ani evropský systém ochrany lidských práv negarantuje právo na nápravu (např. zrušením difamujícího aktu či zadostiučiněním v podobě omluvy v tisku), ježto reparační formy známé z obecného mezinárodního práva tu nepřicházejí v úvahu.¹⁰²⁾ Zde uplatňované pekuniární odškodnění (*satisfaction équitable*)¹⁰³⁾ je založeno na institutu odpovědnosti primární povahy.¹⁰⁴⁾

Jistá omezení svobody informací ovšem zakotvil i odstavec 1 článku 10 úmluvy,¹⁰⁵⁾ a to možným podřízením provozu zejména rozhlasu a televize státnímu povolení. Jakkoli tedy územně příslušný stát tak může svým povolovacím aktem ovlivnit, kdo může a kdo nikoliv provozovat řečené masové sdělovací prostředky a vázat jejich provoz na touto cestou určený program (jeho zaměření), v jeho rámci pak už nesmí — jednotlivce či kolektivy — omezovat v příjmu informací určených k šíření.¹⁰⁶⁾

3. *Pluralita výchovy.* — Na rozdíl od *Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech*, který ve svém článku 13 vyslovil „právo každého na vzdělání“,¹⁰⁷⁾ *Evropská úmluva* se omezuje na pouhé deklarování svobody vzdělání,¹⁰⁸⁾ a to ještě jen nepřímo dovoditelné z článku 9, odst. 1, jenž zakotvil právo na svobodu myšlení.¹⁰⁹⁾ Teprve *Protokol 1*¹¹⁰⁾ tuto mezeru částečně vyplnil výslovným, ale také jen koncizním stanovením práva na vzdělání a práva na svobodnou volbu vzdělání (čl. 2 tohoto *Protokolu*).¹¹¹⁾ *Evropský soud* k tomu pak zaujal stanovisko, že takto proklamovaný pluralismus vzdělání je průvodní zásadou demokratické společnosti.¹¹²⁾

Význam řečené zásady je dvojitý. Jednak přiznává rodičům právo svobodně rozhodnout o charakteru výchovy dětí, tedy i zvolit pro ně školství soukromé. Jednak zavazuje stát i soukromé školství usměrňovat co do zaměření obsahu výuky a vnitřního režimu těchto škol (včetně režimu

¹⁰²⁾ Srov. Č. ČEPELKA - VI. DAVID, *op. cit.* 50, § 27 n.; Č. ČEPELKA, *op. cit.* 27, str. 10 n.

¹⁰³⁾ Srov. Č. ČEPELKA, *op. cit.* 4, str. 201.

¹⁰⁴⁾ Srov. *per analogiam* Č. ČEPELKA, *op. cit.* 17, str. 9.

¹⁰⁵⁾ Srov. pozn. 92.

¹⁰⁶⁾ *Causa Handyside*, srov. pozn. 68; *causa Sunday Times*, srov. tamtéž.

¹⁰⁷⁾ Srov. Č. ČEPELKA, *op. cit.* 27, str. 8.

¹⁰⁸⁾ Srov. článek 13, odst. 3 *Paktu I* (srov. pozn. 7), kde svoboda vzdělání je výslovně vyjádřena.

¹⁰⁹⁾ Srov. pozn. 91.

¹¹⁰⁾ Srov. Č. ČEPELKA, *op. cit.* 4, str. 198—199.

¹¹¹⁾ Článek 2: „Nikomus nesmí být odmítáno právo na vzdělání. Stát bude při výkonu funkcí v oblasti výchovy a školství respektovat právo rodičů zajišťovat tuto výchovu a výuku podle jejich náboženského a filozofického přesvědčení.“

¹¹²⁾ *Causa Kjeldsen* ... v. Dánsko, 1976.

disciplíny),¹¹³⁾ aby absolventi obou typů škol byli stejně uplatnitelní v praxi.¹¹⁴⁾

4. *Pluralita institucí.* — Principem svobody aktivit kolektivů je chráněna veškerá činnost politická, hospodářská, sociální či příbuzná, na níž se podílejí jednotlivci a za tím účelem se sdružují. *Evropská úmluva* pro to vytváří normativní základ svým článkem 11,¹¹⁵⁾ věnovaným právu shromažďovacímu a sdružovacímu. Funkčně jej doplňuje článek 3 *Protokolu 1*, vyjadřující právo na svobodné volby.¹¹⁶⁾

Evropský soud zatím ve své výkladové činnosti převážně věnoval pozornost pluralismu politickému. Tak přispěl k rozvinutí institutu svobodných voleb¹¹⁷⁾ vyslovením práva každého ve volbách kandidovat, práva každé politické strany účastnit se voleb svými kandidáty, ale také práva každého voliče mít možnost volit mezi nejméně dvěma kandidáty. Pokud jde o aktivní volební právo, *Soud* tu ve spojitosti s úpravou podmínek jeho uplatnění (voličova příslušnost, jeho věk, případně bydliště) podtrhl nezbytnost rovné možnosti všech občanů své volební právo vykonat.¹¹⁸⁾

Přístupem Československa¹¹⁹⁾ k *Evropské úmluvě lidských práv* se automaticky změnil obsah *Listiny základních práv a svobod*, a to ve smyslu § 2 ústavního zákona, kterým se *Listina* uvozuje (č. 23/1991 Sb.). Řečené obsahové změny však nebudou k vyčtení z textu vlastní úmluvy a jejích dodatkových *Protokolů*, vyhlášených podle cit. § 2) ve *Sbírce zákonů*. K aplikování budou tyto mezinárodní smlouvy ve výkladovém znění judikatury a rozhodnutí štrasburských kontrolních orgánů a také tímto výkladem se bude muset řídit *Ústavní soud ČSFR* (č. 91/1991 Sb.) ve svých nálezech o souladu či nesouladu (čl. 2, lit. b a čl. 3, odst. 1 citovaného zákona č. 91) čs. zákonodárství a jeho realizace s evropským standardem ochrany lidských práv; akty štrasburských orgánů však nebudou — a ani nemohou být — vyhlášeny ve *Sbírce zákonů*.

Podle evropské úpravy je tedy pojetí ochrany lidských práv odlišné od té, jíž přijala *Listina základních práv a svobod* a také ústavní zákon o *Ústavním soudu*. Ochrana lidských práv v ČSFR se bude napříště muset

¹¹³⁾ *Causa Campbell and Cosans*, srov. pozn. 42.

¹¹⁴⁾ Srov. v této souvislosti čl. 33 *Listiny základních práv a svobod*, srov. pozn. 8.

¹¹⁵⁾ Článek 11 (1): „Každý má právo na svobodu pokojného shromažďování a na svobodu sdružování, včetně práva společně s jinými zakládat odbory nebo do odborů vstupovat za účelem obrany svých zájmů. (2 ...).“

¹¹⁶⁾ Článek 3: „Vysoké smluvní strany se zavazují pořádat v rozumných lhůtách svobodné volby s tajným hlasováním za podmínek, které zajišťují svobodné vyjádření mínění lidu o volbě zákonodárského sboru.“

¹¹⁷⁾ *Causa Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgie*, 1987.

¹¹⁸⁾ Srov. v této souvislosti čl. 21 *Listiny základních práv a svobod* (srov. pozn. 8).

¹¹⁹⁾ Ve smyslu čl. 15 a 16 Vídeňské úmluvy o smluvním právu (1969), č. 15/1988 Sb.

řídít nikoliv *Listinou základních práv a svobod* a „ratifikovanými a vyhlášenými“ mezinárodními smlouvami, nýbrž štrasburským *case-law*.

Avšak na druhé straně tam, kde čs. vnitrostátní úprava lidských práv je intenzivnější a výhodnější pro ochranu jednotlivce, má naopak přednost před úpravou štrasburskou. Její případné nerespektování bude stejně tak porušením *Evropské úmluvy* (včetně *Protokolů*) jako neplnění samotné této evropské úpravy. To proto, že evropský standard lidských práv staví na principiálním předpokladu plného respektování již existujícího vnitrostátního práva tam, kde předstihuje evropské právo intenzitou a úrovní ochrany práv člověka v jeho individuálním zájmu.¹²⁰⁾

THE EUROPEAN STANDARD OF HUMAN RIGHTS PROTECTION

Summary

Contributing to an informative survey of substantial rules of the *European Convention on Human Rights* as interpreted by Strasbourg institutions, the author brings to the reader's attention *inter alia* several differences set forth in the *Czechoslovak Charter of Fundamental Rights and Freedoms* (1991).

The article is divided in four sections (I) Human Rights of the European Standard, (II) Personal Integrity, (III) Rule of Law, (IV) Pluralist Democracy.

The conclusion arrives to state that the European regulations in question will supersede those of the domestic Human Rights Charter as soon as Czechoslovakia has ratified the above mentioned European treaty instrument.

¹²⁰⁾ O štrasburském *case-law* podrobněji viz:

Council of Europe, *Digest of Strasbourg case-law relating to the European Convention on Human Rights*, Köln, Carl Heymanns Verlag, 1984;

A. DRZEMCZEWSKI, *European Human Rights Convention in domestic law. A Comparative Study*, Oxford, Clarendon Press, 1983;

Frédéric SUDRE, *La Convention européenne des droits de l'homme*, Presses Universitaires de France (Que sais-je?), 1990;

Donna GOMIEN, *Short guide to the European Convention on Human Rights*, Council of Europe, Publishing and Documentation Service, Strasbourg 1991; *Vade-mecum de la Convention européenne des Droits de l'Homme*, Conseil de l'Europe, Strasbourg 1991.